

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

NUORTEN ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN PERHEKESKUS VIISIKON KASVULAN OSASTOLLA

Itsenäistymiskansio ohjaajien työkaluksi

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
6.2.2014
Marika Kotilainen
Mari Takala

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosionomi

KOTILAINEN, MARIKA
TAKALA, MARI:

Nuorten itsenäistymisen tukeminen
perhekeskus Viisikon Kasvulan osas-
tolla
Itsenäistymiskansio ohjaajien työka-
luksi

Sosiaalipedagogisen aikuistyönopinnäytetyö, 36 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Nuorten syrjäytyminen on kasvavassa keskustelussa yhteiskunnassamme. Nuorten jääminen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, sekä pelko siitä, etteivät nuoret integroidu yhteiskuntaan peruskoulun jälkeen, ovat olleet esillä yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Muun muassa pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on ottanut Nuorten yhteiskuntatakuun 2013 yhdeksi päätavoitteekseen nuorten syrjäytymisen ehkäisyn.

Syrjäytymiskeskusteluissa nousee esille myös sijaishuollossa olevien nuorten itsenäistymistäidot ja kyky elää omillaan laitossijoituksen jälkeen. Tämän opinnäytetyön taustalla oli tekijöiden halu olla osaltaan tukemassa nuorten itsenäistymisprosessia lastensuojelulaitoksessa, ja sitä kautta pyrkimys osaltaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä laitossijoituksen jälkeen. Toimeksiantajatahona toimi Perhekeskus Viisikko, jolla oli tarve kehittää omaa toimintaansa luomalla jonkinlainen suunnitelma itsenäistyville nuorille. Perhekeskus Viisikko on osa Peruspalvelukeskus Oiva Liikelaitosta, ja se toimii Hollolassa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea nuorten selviytymistä laitossijoituksen jälkeen heidän aloittaessaan oma itsenäinen elämänsä. Tavoitteenamme oli luoda konkreettinen tuotos työvälineeksi ohjaajille, jonka avulla he tukevat ja ohjaavat nuoria heidän itsenäistymisprosessissaan. Opinnäytetyöprosessi oli toiminnallinen, ja sen tuotoksena syntyneestä itsenäistymiskansiosta pyrittiin tekemään opastava ja neuvoja antava.

Asiasanat: itsenäistyminen, syrjäytyminen, nuoruus, sijaishuolto

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KOTILAINEN, MARIKA
TAKALA, MARI:

Support to young peoples independ-
ent in family center Viisikko
Independent folder for employers

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with adults, 36 pages, 3 pages of
appendices

Spring 2014

ABSTRACT

Social exclusion of young people has received much attention in our society in the recent years. Young people have fallen out of education and work, and the fear that young people do not integrate into society after the comprehensive school, has been present in social discussions. For example, the Prime Minister Jyrki Katainen's Government has made a Social guarantee for young people in 2013 and one of their main goals is the prevention of social exclusion.

Social exclusion discussions also deal with the independent skills youth have in foster care and how they can survive on their own after foster care. The backgrounds of this Bachelor's thesis was the authors' interest in supporting young people's independence process in the child welfare institution, and try to prevent social exclusion of young people after foster care. The commissioning organization of this Bachelor's thesis is Perhekeskus viisikko, which needed to develop their own operations by creating some plan for becoming independent young people. Family center Viisikko is part of Service Centre Oiva's business department.

The objective of this Bachelor's Thesis was to support young people's survival after the foster care when they start their own life. The aim of the Bachelor's thesis was to create a concrete product tool for employers with which they can support and direct young people in their independent life. The process of this Bachelor's thesis was functional and the objective was to make a guidance- and advice-giving folder for coping independently with daily activities.

Key words: Independent, social exclusion, youth, foster care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
2	PERHEKESKUS VIISIKKO	5
3	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	7
4	LASTENSUOJELUN MONINAISUUS	9
4.1	Lastensuojelu	9
4.2	Avohuolto	9
4.3	Huostaanotto ja sijaishuolto	10
4.4	Jälkihuolto	10
4.5	Omaohjaajuus lastensuojelun työmenetelmänä	11
4.6	Omaohjaajuus Kasvulassa	13
5	KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ	14
5.1	Nuoruus ikävaiheena	14
5.2	Varhaislapsuuden kokemusten merkitys nuoruuteen	15
5.3	Itsenäistyminen	17
5.4	Itsenäistyminen Kasvulan osastolla	21
5.5	Nuorten syrjäytyminen	22
6	OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA YHTEISTYÖ	24
6.1	Suunnitteluvaihe	24
6.2	Toteutusvaihe	25
6.3	Tiedonhaun kuvaus	28
7	TUOTOKSEN ESITTELY	29
8	OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI	32
8.1	Yhteistyö eri tahojen kanssa ja prosessin kulku	32
8.2	Tavoitteiden toteutuminen	33
9	POHDINTA	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Viime vuosina nuorten syrjäytymistä koskeva keskustelu on lisääntynyt ja noussut esille. Keskeisimpänä aiheena on nuorten työttömyys, sekä virallisista järjestelmistä kadonneet nuoret. Pahimmillaan nuoret jäävät kiinnittymättä mihinkään yhteiskunnalliseen toimintaan. Moisio (2012) on katsauksessaan tuonut esiin muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön julkistamia tuloksia, joiden mukaan yli 33 000 alle 25-vuotiaista olivat työttömiä työnhakijoita tammikuussa 2012. Moisio (2012) tuo esiin myös Häggmanin (2007) selvityksiä liittyen nuorten syrjäytymiseen. Hänen mukaansa 15–24-vuotiaista nuorista 95 000 olivat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella vuonna 2005 (Häggman 2007, 3).

Opinnäytetyön aiheen valinnalle löytyy enemmänkin yhteiskunnallista pohjaa, muun muassa nuorten yhteiskuntatakuun 2013 yhtenä päätavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja työllisyyden lisääminen. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on asettanut yhdeksi suurimmaksi tavoitteekseen nuorten syrjäytymisen ehkäisyn. Yhteiskuntatakuun (2013) mukaan se, että nuori ei peruskoulunsa jälkeen kiinnity mihinkään työhön tai koulutukseen, aiheuttaa edelleen sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia nuorelle. Tällä hetkellä nuorten asunnottomuus, päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat ovat vakavia yhteiskunnallisia ongelmia, ja näiden seuraukset ovat pitkäkestoisia. Nuorten syrjäytyminen aiheuttaa myös valtavia taloudellisia kustannuksia valtiolle. Vuonna 2008 16–35-vuotiaiden ennenaikaiselle eläkkeelle jääneiden yleisin syy oli nuoren masennus, tai muu mielenterveysongelma. (Nuorten yhteiskuntatakuu 2013.)

Lastensuojelulaitoksista itsenäistyvien nuorten elämäntilanteeseen liittyy paljon riskitekijöitä, jotka voivat estää nuorta integroitumasta yhteiskuntaan. SOS-lapsikylässä tehdyn tutkimuksen mukaan itsenäistymistä tulisi ajatella jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti ja joustavasti, eikä pelkästään järjestelmän näkökulmasta. Tutkimus oli osana laajempaa kansainvälistä tutkimusta ja se toteutettiin yhteistyössä SOS-lapsikyliä, kansainvälisten yhteistyökumppaneiden ja National Care Advisory-järjestön yhteistyönä. Tutkimuksen tavoitteena oli parantaa sijaishuollon itsenäistymiskäytäntöjä ja sen avulla pyrittiin sijaishuollon järjeste-

lyjen muutokseen etenkin itsenäistymistä ajatellen. (Törrönen & Vauhkonen 2012.)

Saarenpää (2008, 35) on tutkimuksessaan puolestaan tutkinut jälkihuoltonuorten itsenäistymisvaihetta. Hänen mukaansa jälkihuoltonuoren kohdalla ongelmien kasaantuminen voi näkyä muun muassa opiskelujen keskeytymisenä. Nuorella voi esiintyä myös päihteiden käyttöä ja epäsosiaalista käytöstä, joka osaltaan vaikeuttaa nuoren kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tämä kaikki voi olla seurausta siitä, että nuoren oma sisäinen maailma on rikkinäinen ja puutteellinen, eikä hänellä ole voimia selviytyä yhteiskunnassa.

Oma mielenkiintomme lisäksi aiheen valintaan vaikutti myös Perhekeskus Viisikon esiintuoma tarve nuorten itsenäistymisen tukemiseen laitossijoituksen aikana. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa konkreettinen tuotos tukemaan nuoren itsenäistymisprosessia Perhekeskus Viisikon Kasvulan osastolle. Tuotoksemme tarkoituksena oli ehkäistä nuorten syrjäytymistä laitossijoituksen jälkeen.

Tämä opinnäytetyö koostuu raportista ja toiminnallisen osion lopputuloksena valmistuneesta tuotoksesta, itsenäistymiskansiosta. Opinnäytetyössä ensin esittelemme tavoitteen ja tarkoituksen. Tietoperusta koostuu lastensuojelun määrittelystä, nuoruudesta käsitteenä, nuorten itsenäistymisestä ja nuorten syrjäytymisestä. Lopuksi kuvaamme opinnäytetyön etenemistä suunnitteluvaiheesta tuotoksen arviointiin. Esittelemme myös tekemämme tuotoksen.

2 PERHEKESKUS VIISIKKO

Peruspalvelukeskus Oiva on ensimmäinen Suomeen perustettu kunnallinen liikelaitos, joka tarjoaa sosiaali- ja perusterveydenhuollon palveluita viidelle kunnalle. Peruspalvelukeskus Oiva kuuluu Hollolan kunnan organisaatioon ja tuottaa korkealaatuisia palveluita Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölan ja Padasjoen kunnille. (Peruspalvelukeskus Oiva, 2013.)

Perhekeskus Viisikko kuuluu Perhepalvelukeskus Oiva -liikelaitoksen lastensuojelun ja lapsiperheiden erityispalveluiden yksikköön. Viisikko sijaitsee Hollolassa ja on aloittanut toimintansa 2011. Viisikossa on kaksi sijaishuollon osastoa Kasvula ja Suuntala, sekä perhekuntoutusosasto Puhtila. Kaikilla osastoilla työskentelee sosionomeja (AMK), vapaa-ajan ohjaajia sekä sairaanhoitajia. Viisikossa sijaitsee myös kuuden perhetyöntekijän työhuoneet. Kahden perhetyöntekijän työtilat sijaitsevat Asikkalan toimipisteessä. Lisäksi Hollolan Mestassa työskentelee kaksi lastensuojelun lähityöntekijää. Viisikossa työskentelee myös johtaja, kaksi vastaavaa ohjaa sekä psykologi. Viisikolla on oma keittiö, jossa työskentelee yksi ruokapalveluvastaava. Viisikossa on lisäksi kaksi pientä huoneistoa, joita voi käyttää asumisharjoitteluun sekä tukiasumiseen. (Perhekeskus Viisikko, 2013.)

Puhtilan osastolla järjestetään perhekuntoutusta laitos- ja avokuntoutusjaksoina. Avokuntoutusjakson aikana työntekijät työskentelevät myös asiakkaiden kotona. Perheet ohjautuvat perhekuntoutusjaksolle lastensuojelun sosiaalityöntekijän tai ehkäisevän perhetyön kautta. (Perhekeskus Viisikko, 2013.)

Suuntalan osasto on tarkoitettu kiireellisesti sijoitetuille ja lyhytaikaista lastensuojelun sijoitusta tarvitseville 6–17-vuotiaille lapsille ja nuorille (Perhekeskus Viisikko, Suuntala2013). Osastojaksolle lapset sijoitetaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän määräaikaisella päätöksellä tai sosiaalipäivystyksen kautta. Sijoituspäätökset ovat joko avohuollon sijoitus, kiireellinen huostaanotto, huostaanotto tai tahdonvastainen huostaanotto. (Sosiaalipalveluiden omavalvontasuunnitelma, 2013.) Suuntalassa on kuusi asiakaspaikkaa ja yksi kriisipaikka. Lapset ja nuoret saavat sijoituksen aikana erityistä tukea muun muassa arjenhallintaan liittyvissä asioissa. Työskentely on intensiivistä lapsen/nuoren ja hänen perheensä kanssa. Sijoitusjakson aikana kartoitetaan lapsen/nuoren sekä hänen perheensä tilanne ja

arvioidaan tuen tarve. (Perhekeskus viisikko, Suuntala 2013.)

Kasvulan osasto on seitsemänpaikkainen ja se on tarkoitettu lastensuojelun sijaishuollon pitkäaikaista sijoitusta tarvitseville 7-17 – vuotiaille lapsille ja nuorille. Osastolle tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän päätöksellä. Sijoituspäätökset ovat joko avohuollon sijoitus, kiireellinen huostaanotto, huostaanotto tai tahdonvastainen huostaanotto. (Sosiaalipalveluiden omavalvontasuunnitelma, 2013.) Asiakasneuvottelussa lapsille/nuorille laaditaan tavoitteet osastojaksolle yhdessä lapsen/nuoren, hänen huoltajiensa, omaohjaajan sekä sosiaalityöntekijän kanssa. Asiakasneuvotteluita pidetään tarpeen mukaan, vähintään kahdesti vuodessa. Asiakasneuvotteluissa tarkistetaan lapsen/nuoren tavoitteet sekä arvioidaan sijoituksen tarve. Osastolla tehdään tiivistä yhteistyötä lapsen/nuoren perheen, koulun, lähiverkon, terveydenhuollon, psykologin ja sosiaalityöntekijän kanssa. (Kasvula 2013.)

Kasvulassa jokaisella lapsella/nuorella on oma huone. Huoneet ovat kalustettuja ja niissä on tekstiilit valmiina. Osastolla lapset/nuoret saavat myös vuodevaatteet, pyyhkeet ja perushygieniatarvikkeet. Lapsi/nuori voi tuoda huoneeseen omia tavaroitaan ja sisustaa sitä oman näköiseksi ohjaajilta saamien ohjeiden mukaan. Sisustamiseen sallimiseen liittyy paloturvallisuus asetukset, jotka ovat osastolla tiukat. (Kasvula 2013.)

Arkisin nuoret heräävät aamulla kouluun oman lukujärjestyksiensä mukaan ja aamutoimien jälkeen lähtevät kouluun. Koulusta tullaan pääsääntöisesti suoraan Kasvulaan. Päivällinen on neljältä, jonka jälkeen peruskoulussa olevat viettävät hilkkua omissa huoneissaan. Hilkku on hiljainen hetki, jonka aikana nuorten on tarkoitus tehdä läksyjä. Viiden jälkeen nuoret voivat nähdä kavereitaan, harrastaa tai viettää aikaa ulkona. Kahdeksaan mennessä he palailevat Kasvulaan iltapalalle. Puoli kymmeneltä nuoret menevät omiin huoneisiinsa ja käyvät nukkumaan. (Kasvula 2013.)

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea nuorten selviytymistä laitossijoituksen jälkeen. Tavoitteenamme oli luoda työväline ohjaajille, jonka avulla he tukevat ja ohjaavat nuoria heidän itsenäistymisprosessissaan. Tavoitteena oli tehdä itsenäistymiskansio, joka sisältää työvälineitä, joiden avulla ohjaajat yhdessä nuoren kanssa alkavat koota itsenäistyvälle nuorelle omaa itsenäistymiskansiota.

Ohjaajille tarkoitettu kansio on rakennettu itsenäistyvän nuoren roolikartan pohjalta, jolloin se on jaettu viiteen eri osa-alueeseen, jotka jokainen sisältävät tavoitteet kyseiselle osa-alueelle sekä harjoituksia ja tehtäviä liittyen kyseiseen aiheeseen. Lisäksi kansio sisältää nuorten kanssa työskentelyn tueksi erilaisia työkaluja ja ohjeita niiden käyttöön. Kansio sisältää muun muassa ohjeet Mun Stoori- tunnelkorttien käyttöön ja vinkkejä Umbrella- kansion käyttöön. Jokaiselle nuorelle on tarkoitus tehdä oma itsenäistymiskansio, johon nuori kerää ohjaajan opastuksella tekemiään harjoitteita, joiden perusteella voidaan seurata nuoren itsenäistymisprosessia.

Törrösen & Vauhkosen (2012, 94) tekemän nuorten itsenäistymiseen liittyvän tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, että nuorten haastatteluissa nousee vahvasti esiin rahankäytön vaikeudet. Nuoret tarvitsevat rahankäytön opettelua ja sijaishuollon aikana, jotta se onnistuisi mahdollisimman hyvin, kun nuori on omillaan. Taloudellisten asioiden hoitaminen on yksi suurimmista osa-alueista tuotoksesamme.

Itsenäistymiskansiosta oli tarkoitus tehdä opastava ja neuvoja-antava, jonka pohjalta ohjaaja voi yhdessä nuoren kanssa alkaa opetella ja työstää tarvittavia tietoja ja taitoja, jotka liittyvät nuoren itsenäistymiseen. Tässä opinnäytetyöprosessissa syntyvällä tuotoksella pyrittiin osaltaan ehkäisemään nuorten syrjäytymistä sijoituksen jälkeen, ja pyritään siihen, että nuorella olisi tarvittavat tiedot ja taidot itsenäiseen elämään, kun hän muuttaa omilleen laitoksesta.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyy aina jokin konkreettinen tuotos jonkun käyttöön. Tällainen voi olla esimerkiksi opas, ohjekirja ym. (Vilka & Airaksinen 2003, 38.) Opinnäytetyöprosessimme oli toiminnallinen, sillä tuotoksena syntyi konkreettinen tuotos, joka jää Perhekeskus Viisikon Kasvulan osaston

käyttöön. Opinnäytetyön kirjalliseen osuuteen kuuluu myös opinnäytetyöraportti.

4 LASTENSUOJELUN MONINAISUUS

4.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun perustehtävänä on edistää lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävissä ja lasten suojeleminen ovat lastensuojelun perustehtävät. Lastensuojelun on puututtava riittävän aikaisin havaittuihin ongelmiin ja tehtävä lastensuojelun tarpeen arviointi. Lastensuojelun tarpeen arvioinnin keskiössä on lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3-4§.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan huostaan otettujen lasten ja nuorten määrä on pysynyt ennallaan, eikä ole enää kasvanut. Vuonna 2012 Suomessa oli huostaan otettuja lapsia ja nuoria yhteensä 10 675, joka on noin 4 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. Kiireellisesti sijoitettiin 3944 lasta ja nuorta. Kiireellisten sijoitusten määrä on puolestaan kasvanut hieman edellisestä vuodesta. Kaiken kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yhteensä 17 830, joka on hieman yli prosentin enemmän kuin edellisellä vuonna. Myös avohuollossa olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut vuodesta 2011 yli 7 prosenttia. Vuonna 2012 avohuollon asiakkaina oli noin 87 200 lasta ja nuorta. Jälkihuollossa oli 7000 asiakasta avohuollosta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

4.2 Avohuolto

Sosiaalityöntekijän saatua lastensuojeluilmoituksen on hänen aloitettava viipymättä, tai viimeistään kolmen kuukauden sisällä lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelutarpeen selvityksellä kartoitetaan lapsen ja perheen tuen tarve. Lastensuojelutarpeen selvitys toteutetaan yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, lapsen ja tämän perheen kanssa. Selvityksen yhteenvedon perusteella lastensuojelun asiakkuus päättyy tai jatkuu. Lastensuojeluasiakkuuden jatkuessa voidaan päätyä avohuollon tukitoimiin. Mikäli lapsen kasvuolot vaarantuvat, tai lapsi on itse vaaraksi omalle kasvulle ja kehitykselleen, sosiaalihuollon on järjestettävä avohuollon tukitoimia. Tarvittavat tukitoimet määräytyvät ensisijaisesti niin, että

ne ovat lapsen edunmukaisia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Lastensuojelulain (911/2012, 36§) mukaan avohuollon tukitoimia voivat olla esimerkiksi perhetyö, hoito- ja terapiapalvelut, tukihenkilö tai –perhe, sekä vertaisryhmätöiminta. Lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena.

4.3 Huostaanotto ja sijaishuolto

Jos avohuollon tukitoimia ei katsota riittäviksi turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä, tai niistä ei ole ollut tarvittavaa apua, sosiaalilautakunta ryhtyy järjestelmään huostaanottoa ja sijaishuoltoa. Mikäli vanhemmat ja yli 15-vuotias lapsi eivät suostu lapsen sijoitukseen kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimenpiteenä, ja huostaanoton ehdot täyttyvät muilta osin, voi sosiaalitoimi alkaa valmistella lapsen huostaanottoa. Huostaanottopäätöksen vahvistaa hallinto-oikeus. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle kiireellisesti 30 vuorokauden ajaksi, jonka aikana sosiaalitoimi tekee huostaanoton tarpeen selvityksen. (Lastensuojelulaki 88/2010, 38–40§.)

Vanhempi voi olla kykenemätön toimimaan lapselleen turvallisena kiintymyssuhdemallina, mutta silti hän rakastaa lastaan. Siksi rakkautta ja kiintymyssuhdetta ei voi sotkea keskenään. Vanhempi voi osoittaa rakkauttaan myös sillä, että luopuu lapsesta, koska on huomannut, ettei voi huolehtia hänestä riittävän hyvin. (Sinkkonen & Kalland 2001, 10–11.) Kun päädytään huostaanottoon, lapset ovat kokeneet vakavia laiminlyöntejä, traumoja ja turvattomuutta. Niillä kokemuksilla on yhteys myöhempiin mielenterveyshäiriöihin. Huostaanotto pyrkii korjaamaan tai kompensoimaan lapselle aiheutuneita vaurioita, jotka ovat syntyneet ennen huostaanottoa. Huostaan otetuille lapsille luodaan mahdollisuus turvallisten ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. (Kananen 2013, 44.)

4.4 Jälkihuolto

Sijaishuollon päättymisen jälkeen sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tarjottava ja järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa. Kunnan velvollisuus sijaishuoltoon päättyy viiden vuoden jälkeen siitä, kun lapsi tai nuori on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle, tai kun nuori täyttää 21 vuotta. Kunnan tulee järjestää

jälkihuolto kunkin asiakkaan tarpeiden mukaan, niin, että se tukee lasta ja nuorta, sekä tämän perhettä. Kun jälkihuolto päättyy, on sosiaalityöntekijän tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan kaikki nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75–76§.)

Kun nuoren kanssa on työstyetty itsenäistymistä laitossijoituksen aikana, on työtä jatkettava myös sijoituksen päättyttyä. Omaohjaajasuhde, ja sen mukana mahdollisesti syntynyt luotettava aikuiskontakti päättyy, kun nuori lähtee sijaishuoltopaikan yksiköstä. Tässä kohtaa jälkihuollon merkitys kasvaa, sillä nuoren oma verkosto ei välttämättä tue nuorta riittävästi, ja monet arkipäivän taidotkin voivat olla puutteellisia. Sijaishuollon jälkeen nuoren syrjäytymisvaara on tavallista suurempi, jolloin kaikki mahdollinen tuki ja ohjaus ovat nuorelle tarpeen. Jokaisen nuoren kanssa työstyetään henkilökohtainen jälkihuoltosuunnitelma, jossa nuori on itse suurella roolissa omien tavoitteidensa asettajana. (Laaksonen 2004, 11–18.)

Kermanin ym. (2002) mukaan nuoret hyötyvät siitä, että sijaishuolto jatkuisi mahdollisimman pitkään. Tutkimuksessa vertailtiin 19-vuotiaina, tai myöhemmin itsenäistyneiden ja alle 19-vuotiainen itsenäistyneiden elämäntilannetta muutaman vuoden kuluttua. Nuorilla, jotka olivat itsenäistyneet sijaishuollosta vanhempina, oli huomattavasti parempi tilanne joka elämänalueella, kuin aikaisemmin itsenäistyneillä. Tämä vahvistaa sitä, että kun nuori lähtee laitossijoituksesta, voi jälkihuollolla olla vielä suuri merkitys ja paljon annettavaa nuorelle. (Reinikainen 2009, 95.)

Varion ym. (2012,59) mukaan nuoret itse toivovat, että jälkihuoltoon siirtymistä pitäisi valmistella hyvissä ajoin ennen sijoituksen päättymistä. Lähi- ja tukiverkosto pitää myös kartoittaa ennen jälkihuoltoon siirtymistä sekä on varmistettava, että nuorella on ainakin yksi sellainen aikuinen, johon ottaa aina tarvittaessa yhteyttä. Nuorten toive on myös, että jälkihuollon ikäraja nostettaisiin 25 ikävuoteen.

4.5 Omaohjaajuus lastensuojelun työmenetelmänä

Lastensuojelun laitoshuollossa omahoitajamenetelmää pidetään yksilöllisenä hoito- ja kasvatusmenetelmänä (Tervonen-Arnkil 2000, 14). Yksilöllinen suhtautuminen lapseen on tarpeellista ja erittäin tärkeää, varsinkin lastensuojelulaitokses-

sa, jossa lapsi saattaa elää monen muun lapsen kanssa. On olemassa yleisiä kasvatuseriaatteita, joiden tiedetään olevan avuksi vuorovaikutuksessa lasten kohdalla, joilla on heikosti kehittynyt minuus. Näissäkin tilanteissa tulee muistaa yleisten kasvatuseriaatteiden lisäksi, että jokaisella lapsella on kuitenkin omat ainutkertaist kokemukset ja ominaisuudet, jotka vaikuttavat siihen millaiseksi todelliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 100.)

Omahoitajamenetelmällä tarkoitetaan sitä, että lastensuojelulaitoksessa asuvan lapsen asioiden hoitoon on nimetty ohjaaja, jonka tehtävänä on pitää huoli siitä, että lapsen tai nuoren hoito ja kasvatust on järjestelmällistä ja suunnitelmallista. Omahoitajalla on tietynlainen vastuu muuhun työryhmään nähden tietyn lapsen tai nuoren hoitamisesta ja kasvattamisesta. Tärkeää on kuitenkin muistaa, ettei hän työskentele yksin, vaan yhteistyössä muun työryhmän ja lapsen muiden yhteistyötahojen kanssa. Omahoitaja tekee lapselle tai nuorelle hoito- ja kasvatustsuunnitelman, jota myös koko muu työyhteisö toteuttaa jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa, ja tapahtumissa lapsen tai nuoren kanssa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omahoitajan ja lapsen tai nuoren välinen suhde on Kyrönseppä ja Rautiaisen (1993, 101) mukaan kiintymyssuhde. Aluksi omahoitaja työskentelee, jotta saisi luotua kontaktin ja luottamuksellisen suhteen. Parhaimmillaan onnistunut omahoitajasuhde muodostaa turvallisen kiintymyssuhteen nuoren ja omaohjaajan välille. Se perustuu siihen, että nuori voi tuoda kaikki tunteensa esille ja luottaa siihen, että omaohjaaja on läsnä, ja kuuntelee nuorta, hylkäämättä tätä. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 11.) Jotta koko hoitoprosessi onnistuisi, ja olisi tuloksellinen on kontaktin luominen edellytys sille. Omahoitajan tehtävänä on työskennellä lapsen tai nuoren kanssa koko tämän sijoitusprosessin ajan, aina kontaktin luomisesta itsenäistymiseen asti. (Tervonen-Arnkil 2000, 14–15.)

Tervonen-Arnkil (2000, 16) kuvaa omaohjaajasuhteen ammatilliseksi, henkilökohtaiseksi, kahdenkeskiseksi tunnesuhteeksi. Omahoitajasuhde on lapsen tai nuoren ja tämän omahoitajansa välinen suhde, joka on pelkästään omahoitajan työtä. Omahoitajasuhde on henkilökohtainen suhde, jolloin sen kuuluisi olla vastavuoroinen lapsen tai nuoren ja omahoitajan välillä. Omahoitajan tehtävä tässä

suhteessa on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta lapselle tai nuorelle.

Törrönen ja Vauhkonen (2012) tutkivat sijaishuollossa olevien nuorten itsenäistymisprosessia. Tutkimuksessa kävi ilmi, että nuoren mielestä omaohjaajasuhde on ollut nuorelle yksi tärkeimmistä suhteista heidän elämänsä aikana. Nuoret pitivät tärkeänä sitä, että omaohjaaja on heidän tukenaan kun nuori harjoittelee itsenäistymistä.

4.6 Omaohjaajuus Kasvulassa

Kasvulassa nuorelle valitaan kaksi omaohjaajaa jo ennen kun nuori tulee osastolle. Omaohjaajat pyrkivät rakentamaan nuoreen luottavaisen ja turvallisen suhteen pikku hiljaa nuoren asettuessa kasvulaan. Kaikki Kasvulan ohjaajat tekevät töitä kaikkien nuorten ja heidän perheiden kanssa, mutta omaohjaajat syventyvät nuoren asioihin perusteellisesti ja ovat päävastuussa siitä, että nuoren asiat hoituvat. Omaohjaajat ovat mukana nuoren palavereissa ja neuvotteluissa sekä ovat yhteydessä nuoren huoltajiin, verkostoon ja sosiaalityöntekijään. Omaohjaajatuokioita pidetään säännöllisesti. Niissä käydään läpi nuoren elämää ja mietitään nuorelle lyhyen ja pidemmän aikavälin tavoitteita. Omaohjaajat pitävät nuoren hoidon ja kasvatuksen punaiset langat käsissään ja huolehtivat, että nuori saa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta. (Kasvula 2013.)

5 KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ

5.1 Nuoruus ikävaiheena

Nurmen (2003, 257–258) mukaan nuoruuden alkaminen voidaan määritellä selkeästi, toisin kun nuoruuden päättyminen, joka vaihtelee paljon yksilöllisesti. Nuoruus ei ole yhtenäinen kehitysjakso vaan siihen liittyy monia erilaisia kehitystehtäviä ja kysymyksiä, joita nuoren pitää itselleen selvittää. Kysymykset ja kehitystehtävät liittyvät sosiaalisiin suhteisiin, biologiseen kehitykseen ja elämän valintoihin. Psykologiassa nuoruutta on kuvattu identiteetin muodostumisen, minäkuvan kehittymisen, opiskeluvaihtojen sekä sosialisoinnin käsitteiden avulla. Kehitysjaksot voidaan jakaa varhaisnuoruuteen, joka käsittää 11–14-vuotiaan keskinuoruuteen, joka käsittää 15–18 -vuotiaan ja myöhäisnuoruuteen, joka käsittää 19–25 -vuotiaat.

Elämän muutoksiin liittyvät kehityskriisit ovat käännekohtia, joissa nuoren arkiroolit muuttuvat. Kehityskriisin voi aiheuttaa muun muassa murrosikä tai itsenäistyminen. Kehityskriisit voivat vaikuttaa hetkellisesti opiskelussa jaksamiseen. Aiemmat kriisit ja niistä selviämiset vaikuttavat kehityskriiseistä selviytymiseen. (Soisalo, 2012, 231.) Hietalan (2010, 115) mukaan nuorten normaaliin elämään liittyy aina kehityskriisejä, joista yksi on esimerkiksi murrosiän alkaminen. Kehityskriisien avulla nuori siirtyy kehitysvaiheessa eteenpäin. Kehityskriisit eivät itsessään traumatisoi nuorta, mutta epäonnistuessaan ne voivat aiheuttaa nuorelle mielenterveysongelmia tai muun muassa päihteiden käyttöä. Nuori tarvitsee tukea kavereiltaan, ja ennen kaikkea aikuisilta selviytyäkseen nuoruusiän kehityskriiseistä.

Vuorisen (1998, 201) mukaan nuoruus ajoittuu 10–20 ikävuoden vaiheille. Havighurst (1972, 85–96) on luonut ajatusmallin nuoruuden kehitystehtävistä. Hänen mukaansa kehitystehtävät ovat haasteita, joita läpikäymällä ihmiset kehittyvät ja niiden avulla päästään seuraavaan elämänvaiheeseen. Havighurst mukaan nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu saavuttaa uusi ja kypsempi suhde molempiin sukupuoliin, löytää itselle sopiva maskuliininen tai feminiininen rooli, hyväksyä oma ulkonäkö ja oppia käyttämään omaa kehoa tarkoituksenmukaisesti, vastuun otta-

minen taloudellisista asioista, henkinen erkaantuminen vanhemmista, oman arvo-
maailman kehittäminen, moraalialue ja maailmankatsomusta sekä käyttäytyä sosiaa-
lisesti vastuullisesti. Murrosiässä tietoisuus laajenee ja se mahdollistaa ihanteiden
syntymistä. Ajatukset suuntaavat kauneutta, täydellisyyttä ja totuutta kohti. Usein
ihanteista syntyy sisäinen palo, jonka kohteita ovat yleensä pop-tähdet, näyttelijät,
sankarit tai taruolennot. Nuoret tavoittelevat itselle samanlaisia ominaisuuksia
kuin ihanteilla on. Nuoret ajattelevat: "Minun on oltava yhtä täydellinen, kuin
ihanteeni on". Nuoret etsivät minäkuvaansa ja maailmankuvaansa, minkä takia
sisäinen psyykkinen maailma on rakenteellisessa ja toiminnallisessa muutoksessa.
Muutokset näkyvät uhmuna, aggressioina ja tunnevyöryinä. Aikuistuminen on
nuoruuden haaste johon liittyy muun muassa seksuaalisuuden haltuun saaminen,
identiteetin vakiintuminen, irtautuminen vanhemmista ja niiden velvollisuuksien
hyväksyminen, jotka liittyvät aikuisuuteen (Vuorinen 1998, 199).

Nuoren minäkuva muodostuu sen palautteen kautta, mitä nuori saa muilta itses-
tään. Suurimmalla osalla nuorista kehitys kulkee positiiviseen suuntaan. Nuori
saa onnistumisen kokemuksia ja hänen minäkuva vahvistuu, kun hän löytää reitte-
jä asettamiensa tavoitteiden saavuttamiseen. Vahva itsetunto luo kyvyn kohdata
epäonnistumisia kääntäen ne voimavaraksi. Hyvinvointiin vaikuttaa myös se, mi-
ten nuori pystyy käsittelemään negatiivista palautetta. Onnistunut oman elämän
ohjaus luo hyvän alustan hyvälle minäkuvalle, hyvinvoinnille ja myönteiselle ke-
hitykselle. Negatiiviseen suuntaan nuoren kehitystä vie masentuneisuus, ahdistu-
neisuus, huono itsetunto ja kielteinen minäkuva. (Lyytinen ym. 2003, 268–270.)

5.2 Varhaislapsuuden kokemusten merkitys nuoruuteen

Varhaislapsuuden kasvuolot vaikuttavat nuoren kehitykseen (Soisalo 2012, 21).
Varhaiset vuorovaikutuskokemukset vaikuttavat kauas nuoruuteen. Tunneside
joka muodostuu lapsen ja vanhemman välille, ohjaa aivojen toiminnallista kehi-
tystä lapsen ensi hetkistä alkaen. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana aivot kehit-
tyvät ja kasvavat nopeasti. (Sinkkonen & Kalland 2011, 27.)

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutustilanteiden seurauksena syntyy kiintymys-
suhde, jonka avulla lapsi oppii säätämään tunteitaan. Aivot jatkavat kehitystä

varhaisista raskausviikoista nuoruusikään saakka. (Sinkkonen & Kalland 2001, 22.) Kiintymyssuhdeteorian avulla yritetään kuvata ja ymmärtää varhaisia ihmisuhteita ja niiden vaikutusta lasten myöhempään kehitykseen (Sinkkonen & Kalland 2001, 7). Turvaton kiintymys kehittyy pikku hiljaa seurauksena, kun aikuinen ei vastaa lapsen hätään tai kun aikuisen reagointi on epäjohdonmukaista (Rusanen 2011, 65).

Varhaislapsuus on tärkein elämänvaihe ihmisen henkisen kehityksen kannalta. Varhaislapsuuden kokemuksista riippuu, miten ihminen aikuisena viihtyy kehoissaan, kuinka reagoi stressiin, kulkeeko pystypäin vai kumarassa. Se määrittää myös miten ihminen käyttäytyy toisia ihmisiä kohtaan, ja onko hän altis psyykkisille sairauksille. Ajattelussa kaikki konkreettinen muun muassa ensimmäinen koulupäivä, puhelinnumerot ja muiden kasvot tallentuvat eksplisittiseen muistiin. Implisittiseen muistiin tallentuu tieto, joka ei ole tietoista vaan kehollistettua. Siihen kuuluvat aisti-, liike- ja tunnekokemukset, ja ne vaikuttavat tässä ja nyt. Tieto tallentuu keskushermostoon ja ilmenee kehon tuntemuksina. Ensimmäisen elinvuoden aikana aivojen tilavuus kaksinkertaistuu ja hermosolukytkösten muodostuminen on huipussaan kun ihminen on yhdeksän kuukauden ikäinen. Silloin kypsyy stressinsäätelyn, voimakkaiden tunnetilojen ja tunteiden työstämisen aivoalueet. (Possemeyer 2013, 36–37.)

Vuorovaikutuksessa ensisijaisen hoitajan kanssa, joka on yleensä äiti, varhaislapsuuden kokemukset tyypistävät neuroniverkoston muotoonsa ja sopeuttavat sen ympäristöön, jossa lapsen on selviydyttävä. Hoitajan tärkeä tehtävä on silloin antaa vauvalle turvallisuutta ja lievittää stressiä, jolla vauva reagoi vieraaseen maailmaan. Jo vastasyntynyt tarkkailee, aistii ja havainnoi mitä toinen ihminen tekee, eli on kyse intersubjektisuudesta, siis kyvystä ymmärtää ja samaistua muihin. Kun kaksi ihmistä kuuntelee ja samaistuu toisiinsa, heidän aivojensa aktiviteettikuviot alkavat muistuttaa toisiaan. Onnistunut viestintä noudattaa tiettyjä sääntöjä. Se on muun muassa ennakoitavissa useita sekunteja eteenpäin, kuten vastapuolen reaktiotkin. Kolmen neljän kuukauden iässä lapsi osaa muodostaa odotuksia: jos teen noin, tapahtuu näin. Onnistuneen elämän perusta on itsensä tuntemisella ja tunnistetuksi tulemisen kokemuksella, joka alkaa kehittyä jo vauvana. (Possemeyer 2013, 38–39.)

Ongelmat tunteiden tunnistamisessa saavat alkunsa jo varhaislapsuudesta, jos vauvan tunteisiin ei ole vastattu. Synnynnäisiä tunteita ovat esitunteet, jotka ovat tyytymättömyys, inho, pelästyminen, mielihyvä ja kiinnostus. Vähitellen lapsi jalostaa ilmaisukirjoaan ja yhdistää sen tunteisiin ja kokemuksiin. Silloin lapsi omaksuu vanhempiensa käyttäytymismallin niin hyvässä kuin pahassa. Implistiinen muisti tietää enemmän kuin eksplistiinen muisti. Ikävät kokemukset varhaislapsuudessa hautautuvat syvälle implistiseen muistiin ja pulpahtavat esille myöhemmin tuoksun, äänen tai vaikka toisen ihmisen eleiden innoittamana. Kauan sitten tapahtunut voi pulpahtaa esiin niin kuin se tapahtuisi tässä ja nyt. Varhaislapsuuden huonot kokemukset eivät katoa vaan säilyvät, usein koko elämän ajan. Ne eivät katoa vaan kehollistuvat. Vahva emotionaalinen tuki ensimmäisen elinvuoden aikana vaikuttaa kuin suojakilpi stressialttiutta ja kamalia kokemuksia vastaan. Jos perhe on itsessään uhka, ja lapsuuteen liittyy väkivaltaa ja hyväksikäyttöä suojakilpeä ei muodostu ja seurauksena on häiriöitä kehityksessä, jotka vaikuttavat myöhempään elämään. (Possemeyer 2013, 42–45.)

Varhaislapsuudessa tapahtuneen kaltoin kohtelun seuraukset voivat tulla esiin vasta murrosiässä. Jos perheessä on ollut väkivaltaa, se antaa vääränlaisia käyttäytymismalleja tulevaa elämää varten. Lapsiin kohdistuva väkivalta voi jatkua yli sukupolvien ja niin ollen se altistaa nuoren väkivaltaiselle käyttäytymiselle. (Soisalo 2012, 172.)

5.3 Itsenäistyminen

Itsenäistyminen käsitetään yhdeksi tärkeimmistä nuoruuden kehitystehtävistä (Kuure 2001, 97). Tässä opinnäytetyössä käsitellään nuoren itsenäistymistä yleisenä käsitteenä, ja sitä, millaista se on, kun nuori on sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Kun nuori lähestyy täysi-ikäisyyttä, elää hän varhaisen aikuisen siirtymävaihetta. Tätä vaihetta voidaan kutsua myös itsenäistymisvaiheeksi, jolloin nuori kokee olevansa jo melkein aikuinen. (Jarasto & Sinervo 1999, 55.) Laaksosen (2004, 25) mukaan itsenäisyyteen kasvaminen ja siihen ohjaaminen on suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä.

Itsenäistymisvaiheessa oleva nuori aaltoilee riippuvuuden ja itsenäisyyden välillä (Sinkkonen 2010,54). Itsenäistyvän nuoren tehtävänä on irrottautua ja itsenäistyä lapsenomaisesta suhteestaan vanhempiin. Nuori on edelleen riippuvainen vanhemmistaan, mutta samalla hän haluaa ottaa välimatkaa heihin. Tämä on vaihe, jossa nuori tarvitsee aikuisen tukea ja ymmärrystä. Aikuisen tulee pystyä vähitellen luopumaan asettamistaan rajoista, ja alkaa luottaa siihen, että nuori selviää itse. (Jarasto & Sinervo 1999, 19.)

Nuorten itsenäistymiseen lastensuojelulaitoksessa on perehdytty jo viime vuosikymmenellä, esimerkiksi Romppainen (1995, 33–34) on artikkelissaan pohtinut laitospuolesta itsenäistymisprosessia, ja sen tiimoilta tutustunut eräässä vastaanotokodissa tehtävään työhön nuorten itsenäistymisen tukemiseksi. Sijaishuollossa olevalla nuorella eväät itsenäistymiseen saattavat olla erilaiset, kuin kotona kasvaneilla nuorilla. Itsenäistymisprosessi saattaa näin ollen olla myös rankempi prosessi, johon nuori tarvitsee aikuisen tukea. Romppainen tuo ilmi, että laitoksessa asuvat nuoret tarvitsevat enemmän tukea itsenäistymiseen, kuin kotona asuvat nuoret. Heillä on niin paljon puutteita perushuolenpidossa, että tarvitaan paljon korjaavia ja korvaavia hoito- ja kasvatustekniikoita, jotta nuori olisi samalla viivalla kotona asuvan itsenäistyvän nuoren kanssa. Suurimmat ongelmatilat laitoksissa asuvilla nuorilla yleensä on itsestä huolehtiminen, rahankäyttö, ihmissuhteet, kansalaistaitojen puuttuminen ja päihteiden käyttö.

Bardyn (1989, 93) ja Collinsin (2001, 93) mukaan nuoret, jotka ovat varhain lähteneet kotoa laitossijoitukseen, eivät itsenäistymisprosessissaan saa sellaista tarvittavaa tukea, jota omilla perheissään kasvaneet nuoret saavat. Sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten aikuiselämän vaikeudet voivat olla yhteydessä siihen, ettei nuori ole saanut tarpeeksi tukea itsenäistymisprosessissa. Sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille yhteiskunnan tuki voi olla ratkaisevan tärkeää, sillä sosiaalinen tuki on erittäin tärkeää silloin, kun ihmisellä on elämässään paljon kuormittavia tekijöitä.

Romppainen (1995, 35) tuo tekstissään esiin, että ohjaajan on tärkeää ensin harjoitella yhdessä nuoren kanssa arkisia asioita, ennen kuin aletaan tukea nuoren itsenäistymistä. Ajan kuluessa nuorelle annetaan yhä enemmän vastuuta ja mahdol-

lisuuksia huolehtia omista asioistaan. Laitoksessa asuvalla nuorella on myös mahdollisuus, ja lupa epäonnistua. Tällöin tilanne tulee käydä yhdessä läpi, jotta ensi kerralla nuori osaa ehkä toimia erilailla.

Daining ja DePanfilis (2007, 1158) toteavat, että lastensuojelulaitoksessa asuvat nuoret ovat joutuneet ottamaan äkillistä vastuuta erilaisista asioista jo varhaisessa vaiheessa. Heidän mukaansa useat tutkimukset ovat sen takia keskittyneet kuvaamaan näiden nuorten selviytymistä itsenäisessä elämässä laitossijoituksen jälkeen.

Itsenäistyessä nuori tutustuu itseensä, pohtii omia arvojaan, käy läpi menneisyyttä ja luo oman käsityksensä ja kypsän suhteen häntä ympäröivään maailmaan, sekä omaan tulevaisuuteensa. Tämä kaikki on nuoren psyykkistä kasvua. Jos nuorella on ollut pakottava tarve itsenäistyä liian nopeasti, ei sisäiselle kypsymiselle jää aikaa ja voimavaroja, jolloin itsenäistymisprosessi voi olla erittäinkin haasteellista. (Jarasto & Sinervo 1999, 27–32.) Turvallisesti kiintyneillä nuorilla itsenäistymisprosessi on helpompaa ja mutkattomampaa kuin turvattomasti kiintyneillä nuorilla (Sinkkonen 2010, 85).

Sijaishuollon suurimpana tavoitteena on saattaa nuori itsenäiseen elämään, pärjäämään omillaan. Itsenäistymisen tunteeseen kuuluu vapaudesta ja omasta päättävällä nauttiminen, ja irrottautuminen ohjaajista, jotka ovat olleet kasvattajina ja tukijoina. Kun nuori lähtee kokeilemaan omia siipiään, vaatii hän jonkun aikuisen, josta saa turvallisuuden tunnetta. Sijoitettuna olevalla lapsella on mahdollisuus itsenäistymiseen turvallisessa ympäristössä, jossa ohjaajat ovat turvana ja välittävät nuoresta. Siksi onkin tärkeää, että itsenäistymistä aletaan harjoitella hyvissä ajoin ennen nuoren sijoituksen päättymistä. Itsenäistyminen on vaihe, jossa nuori kaipaa vahvaa taustatukea ja apua monissa asioissa, kuten esimerkiksi talouteen, kouluun, arjenhallintaan ja ihmissuhteisiin liittyvissä tilanteissa. Nuorella tulee olla tunne, että voi luottaa aikuiseseen ja apua on saatavissa aina kun siltä tuntuu. (Laaksonen 2004, 10–11.)

Itsenäistyminen vaatii nuorelta monen eri osa-alueen hallintaa. Tätä selkeyttämään on luotu itsenäistyvän nuoren roolikartta, jonka avulla aikuisen on helppo antaa nuorelle palautetta nuoresta itsestään, sekä tavoitteet ja kehitysalueet on helppo luoda ja löytää. Itsenäistymiseen ohjaava työskentely aloitetaan aina roolikartan

avulla. Tällöin arvioidaan aluksi missä nuori on sillä hetkellä hyvä, ja missä hän kaipaa kehitystä. Itsenäistyvän nuoren roolikartta on kehitetty 2000-luvun alkupuolella Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä, mutta sitä on paranneltu ja tarkennettu alkuperäisestä versiosta nykyiseen muotoonsa (Ylitalo 2011, 33–38).

Kuviossa 1 on kuvattuna itsenäistyvän nuoren roolikartta, joka muodostuu viidestä pääroolista, jotka jakautuvat tavoiterooleihin ja siitä edelleen tekorooleihin. Päärooleja voidaan kutsua myös motivaatorooleiksi. Näiden motivaatoroolien avulla kootaan kokonaiskuvaa motiiveista, joiden perusteella nuoren itsenäistyminen etenee. Näitä motivaatorooleja ovat: suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, arkipäivän pyörittäjä, itsensä arvostaja ja elämästä oppija. Tavoiteroolien avulla taas kuvataan niitä tavoitteita, joihin itsenäistymisessä pyritään. Esimerkiksi arkipäivänpyörittäjän tavoiteroolina voi olla ruoan laittaja. Tästä voidaan jatkaa ajattelua eteenpäin, niin, että tekorooleiksi muodostuu se, että nuori suunnittelee ruoanlaittoon, ja hankkii tarvittavat ruoka-aineet. (Ylitalo 2011, 33–36.)

Kuvio 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta.

5.4 Itsenäistyminen Kasvulan osastolla

Asiakassuunnitelmaneuvoittelussa sovitaan miten nuoren itsenäistymisprosessi Kasvulassa etenee. Ennen asiakassuunnitelmaneuvoittelua nuori täyttää lomakkeen, jossa hän arvioi omia itsenäistymisvalmiuksiaan. Myös omaohjaajat arvioivat nuoren itsenäistymistaitoja ja valmiuksia sekä halukkuutta itsenäistymistaitojen oppimiseen. Asumisharjoitteluun nuori voi päästä kuusitoista vuotta täytettyään ja osoitettuaan omaavansa valmiuksia itsenäiseen asumiseen.

Törrösen ja Vauhkosen (2012, 94) tekemän tutkimuksen tulosten mukaan nuorten mielestä itsenäistymiseen ja siihen vaadittaviin taitoihin olisi hyvä kasvaa pikkuhiljaa pidemmällä aikavälillä. Nuorten mielestä myös yksin asumista olisi hyvä harjoitella ensin itsenäistymisasunnoissa, jolloin tulisi samalla harjoiteltua vastuunottoa.

Perhekeskus Viisikossa on kaksi erillistä asuntoa, yksiä ja kaksio, joita voidaan käyttää nuorten asumisharjoitteluun. Asunnot ovat kalustettuja ja niissä on pesuvälineet ruuanlaittoon ja siivoukseen. Nuori vie asumisharjoitteluun mukanaan petivaatteet, vaatteet sekä omat henkilökohtaiset tavarat ja hygieniatuotteet, mitä tarvitsee asumisharjoittelun aikana. Asunnoissa ei ole pyykinpesukoneita, joten pyykinpesu hoituu ohjaajien avustuksella Viisikon pyykkituvassa.

Asumisharjoittelujaksot voivat alkaa yhden tai muutaman päivän pituisilla jaksoilla. Jaksoja pidennetään yksilöllisesti nuoren taitojen karttumisen mukaan, niin että yhtäjaksoisesti nuori voi olla asumisharjoittelussa muutaman kuukauden. Asumisharjoittelun kesto sovitaan aina etukäteen. Jaksoille mietitään nuoren kanssa yhdessä tavoitteet. Tavoitteina aluksi voi olla vaikka yksinäisyyden sietäminen ja yksinolo. Tavoitteita asetetaan muutama joka jaksolle. Tavoitteita ja tavoitteiden onnistumista tarkastellaan yhdessä asumisharjoittelun aikana sekä Kasvulassa asumisharjoittelujaksojen välillä. Asumisharjoittelujakso voi keskeytyä nuoren omasta aloitteesta tai jos ohjaaja katsoo keskeytyksen tarpeelliseksi.

Jokaisen nuoren kohdalla räätälöidään ja sovitaan nuorelle omat asumisharjoittelusäännöt ja periaatteet. Nuori voi muun muassa aluksi käydä syömässä Kasvulassa tai kulkea asuntoon Kasvulan kautta. Myös lääkkeet nuori voi tulla ottamaan

Kasvulaan. Pikkuhiljaa nuori saa enemmän vapauksia ja alkaa tehdä muun muassa ruokaostoksia ja ruokaa itse. Ruokaostoksiin nuori saa rahat Kasvulasta.

5.5 Nuorten syrjäytyminen

Syrjäytymisellä käsitteenä tarkoitetaan osattomuutta sekä taloudellisen, henkisen, sosiaalisen ja kulttuurin pääoman puutetta. Nuorten syrjäytyminen on monimutkainen prosessi, johon vaikuttaa erilaiset riskit ja niistä selviytyminen. Syrjäytyminen aiheuttaa yhteiskunnalle suuria kustannuksia. Nuorelle aiheutuu syrjäytymisestä paljon henkisiä kärsimyksiä, joita ei voi rahassa mitata. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 1999, 361–362; Mikkonen 2012). Nuorten syrjäytyminen on ollut puheenaiheena ja siihen on mietitty ehkäisykeinoja jo vuosikymmenten ajan.

Nuoruudessa vaihtelevat tarve kuulua johonkin joukkoon, ja tarve olla yksin. Kun nuoruudessa opetellaan irtautumaan vanhemmista ja pikkuhiljaa olemaan yksin, olisi tärkeää liittyä ikätovereiden seuraan. Jos nuori on irtaantunut vanhemmistaan ja perheestään, muttei ole kiinnittynyt omanikäisiin nuoriin on vaarana yksinäisyys ja syrjäytyminen. (Hietala 2010, 46.) Sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jääminen aiheuttaa nuorelle vakavan syrjäytymisriskin. Nuoren integroitumista yhteiskuntaan helpottaa, jos hänellä on sosiaalisten siteiden muodostama sosiaalinen verkosto, johon kuuluu muun muassa koulu, työ, perhe ja ystävät. Sosiaalisten suhteiden vähäisyys ja heikko laatu aiheuttaa sen, että nuori elää syrjäytymisriskin alaisena. (Aaltonen ym.1999, 361–362.)

Taloudelliset resurssit määräytyvät siitä miten nuoren perheellä on mahdollisuuksia tukea nuorta ja minkälaiset mahdollisuudet nuorella on osallistua työelämään. Jos nuori on pitkiä aikoja pois työelämästä, hän on vaarassa syrjäytyä, sillä taloudelliset resurssit kytketään selvästi palkkatyöhön. Työttömyys voi heikentää myös terveyttä ja yhteisöllisyyttä. (Aaltonen ym. 1999, 361–362.) Taskinen (2001, 10) mukailee tekstissään Gisslerin ja Mattilan (2000) tekstiä tuoden esiin, että nuoret elävät elämänvaiheessa, jota yleensä ympäröi taloudellinen niukkuus. Nuoret opiskelevat, jolloin heidän tulotonsa on alhainen, ja yhä useampi nuori on ajautunut toimeentulotuen piiriin suuren nuorisotyöttömyyden takia. Pahimmillaan

lähes 30 % alle 24-vuotiasta haki toimeentulotukea jo 1990-luvulla. Nuorisotyöttömyys koetaan edelleen vakavana ongelmana kunnissa. (Taskinen 2001, 10.)

Taskisen (2001,10) mukaan kuitenkin liian helppo rahansaanti on suurempi syrjäytymiseen johtava riski kuin taloudellinen niukkuus. Vuonna 2011 27,4 % toimeentulotukea hakeneista oli nuoria (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013).

Lastensuojelun puuttuminen perheen tilanteeseen ei välttämättä estä nuoren syrjäytymistä, koska usein lastensuojelu on työskennellyt jo perheen isovanhempien kanssa. Lastensuojelu ei ole pystynyt katkaisemaan ongelman siirtymistä sukupolvelta toiselle, koska ongelmat näkyvät ylisukupolvisena avuttomuutena, köyhyytenä, ongelmina ihmissuhteissa ja työelämässä sekä puutteellisena vanhemmuutena seuraavalle sukupolvelle. (Taskinen 2001, 9-10.) Kun päädytään huostaanottoon, lapset ovat kokeneet vakavia laiminlyöntejä, traumoja ja turvattomuutta. Niillä kokemuksilla on yhteys myöhempiin mielenterveyshäiriöihin. Huostaanotto pyrkii korjaamaan tai kompensoimaan lapselle aiheutuneita vaurioita, jotka ovat syntyneet ennen huostaanottoa. Huostaan otetuille lapsille luodaan mahdollisuus turvallisten ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. (Kananoja ym. 2013, 44.)

Huono menestys koulussa ja varsinkin koulun keskeyttäminen on yksi selvimmistä nuorten syrjäytymiskehityksen taustatekijöistä. Niilo Mäki Säätiön (2000) mukaan oppimisvaikeudet ovat selvä riskitekijä, ja kun ne yhdistetään nuoren mahdollisiin sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin on syrjäytymisen riski suuri. (Taskinen 2001, 11.)

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA YHTEISTYÖ

6.1 Suunnitteluvaihe

Idea opinnäytetyölle syntyi, kun Perhekeskus Viisikon vastaava ohjaaja toi esille, että Kasvulan osastolle pitäisi saada hyvä ja toimiva suunnitelma, miten osastolla tuetaan nuorten itsenäistymisprosessia. Osastolla asui sillä hetkellä kaksi 17 - vuotiasta nuorta. Toinen heistä täytti jo kahdeksantoista vuotta ja muutti omaan asuntoon ja toinen heistä on itsenäistymässä lähiaikoina. Osastolla asuu tällä hetkellä kolme 16-vuotiasta nuorta, joiden kanssa on aloitettu tai aloitellaan itsenäistymisprosessia. Osasto on suhteellisen nuori ja sen takia sieltä ei aiemmin ole lähtenyt nuoria omaan tai tuettuun asumiseen. Siksi osastolta puuttuu toimiva malli itsenäistymistä harjoitteleville asiakkailleen.

Tapasimme vastaavan ohjaajan 28.5.2013. Tapaamisessa sovimme yhteistyöstä ja kävimme läpi mitä meiltä odotetaan. Sovimme käytännön järjestelyistä ja toiminnallisen opinnäytetyön tekemisestä Kasvulan osastolle. Tapasimme 30.5.2013 opinnäytetyön ohjaavaa opettajaa ja esittelimme hänelle aiheen. Saimme häneltä neuvoja miten opinnäytetyö prosessiakannattaa aloitella ja aihetta rajata jos tarve niin vaatii.

Kesä-heinäkuussa luimme alan kirjallisuutta ja tutustuimme vastaavanlaisiin opinnäytetöihin. Tutustuimme myös toiminnallisen opinnäytetyön periaatteisiin ja ohjeisiin. Tapasimme 12.8.2013 ja teimme toimintasuunnitelman opinnäytetyön etenemiselle. Valitsimme opinnäytetyön tietoperustan ja aloimme työstää sitä. Olimme mukana Perhekeskus Viisikon Kasvulan osaston kehittämispäivässä 25.9.2013. Kehittämispäivässä esittelimme alustavan suunnitelman opinnäytetyöstämme. Kerroimme missä vaiheessa olimme ja mitä olemme suunnitelleet tehtävän. Saimme ideoita ja ehdotuksia työryhmältä siihen, mitä lopullisessa tuotoksessa olisi hyvä olla. Sovimme, että kysymme prosessin edetessä Kasvulan henkilökunnan mielipiteitä ja ideoita kansion sisällön suhteen. Pyysimme Kasvulan osaston ohjaajilta ideoita ja toiveita itsenäistymiskansion sisällöstä. Haimme tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemistä varten 4.10.2013. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen sekä ideoiden ja ehdotusten pohjalta teimme opinnäytetyön suunni-

telman ja suunnitteluseminaarin pidimme 10.10.2013. Tällöin asetimme tavoitteeksi, että julkaisuseminaari olisi tammi-helmikuun aikana.

6.2 Toteutusvaihe

Loka-marraskuussa opinnäytetyön tekeminen hidastui suunnitelmaseminaarin jälkeen. Kummankin opinnäytetyön tekijän kolmivuorotyö verotti jonkun verran tekijöiden jaksamista ja vaikeutti yhteisen ajan löytämistä. Tapasimme vastaavan ohjaajan kanssa 4.11.2013. Tulimme yhdessä siihen tulokseen, että rajaamme kansion sisällön Itsenäistyvän nuoren roolikartan osa-alueisiin. Sovimme myös, että käytämme kansiossa jo aiemmin Kasvulaan hankittuja välineitä muun muassa Umbrella-työkirjaa.

Marraskuussa tapasimme toisiamme ja aloimme luonnostella kansion sisältöä. Sovimme myös, että hyödynnämme itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria, sekä ohjaajia jotka työskentelevät heidän kanssaan järjestämällä yhden iltapäivän, johon kutsumme heidät paikalle. Laadimme valmiiksi kysymyksiä, joiden avulla toivoimme saavamme vastauksia ja vinkkejä nuorilta ja ohjaajilta. Tapaaminen suunniteltiin pidettäväksi 18.12 Viisikon tiloissa. Vilkan ja Airaksisen (2003, 63) mukaan suositeltavia aineiston keräämisen tapoja yksilöhaastatteluna ovat joko lomake- tai teemahaastattelu. Aikataulujen yhteensovittaminen opinnäytetyöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden välillä oli hankalaa, joten päädyimme siihen, että teimme perhetyöntekijöille, jotka työskentelevät jälkihuoltonuorien kanssa strukturoidut kyselylomakkeet, joihin laadimme kysymyksiä liittyen heidän kokemukseen nuorten oman elämän aloittamisesta laitossijoituksen jälkeen. Strukturoidussa kyselylomakkeessa kysymykset ovat avoimia ja kaikille samanlaisia (Vilka & Airaksinen 2003, 63). Jälkihuollossa oleville nuorille teimme myös omat lomakkeet, jotka toimitimme perhetyöntekijöille, ja pyysimme heitä toimittamaan ne nuorille. Lomakkeet ovat opinnäytetyön liitteenä (liite 2 ja 3).

Saimme vain yhdeltä jälkihuoltonuorelta lomakkeen täytettynä takaisin. Siinä nuori kertoi, että hallitsee hyvin ruuanlaiton, siivoamisen, pyykinpesun, vuoro-kausirytmien, kaupassa käynnin ja koulun käynnin. Raha-asioissa, vakuutusten-, ja

sähkö SOPIMUKSEN hankkimisessa hän kokee tarvitsevansa hieman apua. Perhe-työntekijät eivät palauttaneet yhtään lomaketta.

Lisäksi keskustelimme toisessa lastensuojelulaitoksessa työskentelevän ohjaajan kanssa, joka työskentelee itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten parissa. Tarkoituksena oli saada nuorten kanssa työskentelevän ohjaajan näkökulmaa siihen, minkälaisissa asioissa nuoret tarvitsevat paljon tukea, ja mitkä asiat ovat ehkä sellaisia, joista nuorilla on jo tietoa ennestään. Ohjaaja kertoi, että talouteen ja sen hoitamiseen liittyvät asiat ovat sellaisia, joita itsenäistyvän nuoren kanssa on tarpeellista käydä tarkasti läpi. Muun muassa rahankäyttö ja sen suunnittelu on monella nuorella erittäin heikkoa, eivätkä nuoret osaa arvioida kaikkea, mihin rahaa tulee kulumaan kun asuu yksin. Toinen asia, johon nuoret tarvitsevat paljon tukea ja ohjeistusta, on erilaisissa virastoissa asioiminen. Ohjaajan mukaan nuorilla on hyvin vähän tietoa siitä mitä asioita voi hoitaa missäkin virastossa, kuinka sinne tulisi ottaa yhteyttä, ja mitä lomakkeita pitäisi mahdollisesti täyttää. Tärkeänä asiana ohjaaja piti myös tunne-elämän asioiden läpikäymistä nuoren kanssa. Asioista avoimesti puhuminen on hänen mukaansa edellytys sille, että nuorta voidaan tosissaan tukea itsenäistymiseen ja itsenäiseen elämään. Hänen mukaansa ohjaajan on myös tärkeää miettiä omaa asennettaan ja muuttaa sitä tarvittaessa, sillä kyseessä on jo pian 18 vuotta täyttävä nuori, eikä laitokseen juuri sijoitettu 15-vuotias. Lähes 18 vuotiaan nuoren kanssa on hyvä keskustella avoimesti esimerkiksi päihteidenkäytöstä ja ihmissuhteista. (Pakkala 2013.)

Päätimme, että järjestämme itsenäistymisillan Kasvulan tiloissa joulukuun aikana, mutta erilaiset tapahtumat ja tilanteet mahdollistivat tapaamisen järjestettäväksi vasta 8.1.2014. Tällöin paikalla oli viisi Kasvulassa asuvaa nuorta, sekä kaksi Kasvulassa työskentelevää ohjaajaa. Esittelimme nuorille itsenäistyvän nuoren roolikartan, ja herättelimme keskustelua liittyen sen osa-alueisiin. Selkeästi eniten keskustelua herätti arkipäivän pyörittäjä – osio, joka koostuu kaikista arjen taidoista liittyen rahaan, ruokaan, siivoukseen ym. Keskusteluista nousi esiin se, että nuoret eivät välttämättä ole tietoisia esimerkiksi siitä, mihin kaikkeen heillä menee kuukausittain rahaa ja kuinka paljon, asuessaan yksin. Vähiten keskustelua herätti tunne-elämään ja itsetuntemukseen liittyvät asiat. Yhteenvetona tapaamisesta tulimme siihen tulokseen, että arkisista asioista nuorten on helppo puhua,

mutta heillä ei välttämättä ole niistä paljon tietoa, joten huomioimme tämän kansioon sisältöä rakentaessamme. Keräsimme kansioon mahdollisimman paljon tehtäviä ja harjoituksia liittyen talouteen, kodin kunnossapitämiseen ym. Tunteista ja itsetuntemuksesta puhuminen on nuorille vaikeaa, ja koimme, että niistä nuoren on helpointa puhua kahden kesken omaohjaajan kanssa. Tunteista puhumisen avuksi päätimme tehdä kansioon keskusteluiden tueksi ja herättämiseksi apukysymyksiä ja tehtäviä, joita nuori saa pohtia ja tehdä itsekseen ja yhdessä omaohjaajan kanssa.

Samassa tapaamisessa annoimme nuorille täytettäväksi Henkilökohtainen tilannearvio -lomakkeen, jonka olimme itse suunnitelleet ja joka oli tarkoitus liittää kansioon. Lomakkeessa nuoren arvioinnin kohteena oli oman arjen sujuvuus, raha, hygienia/terveys, koulu/työ, vapaa-aika, ihmissuhteet, henkinen hyvinvointi sekä psyykinen hyvinvointi. Nuoret kokivat, että lomake oli helppo täyttää, koska siinä piti vain ympyröidä sopivin vaihtoehto kuvaamaan omaa tilannettaan 1-5 numeroiden väliltä. Saimme ohjaajilta palautetta, että lomakkeen ohjeistukseen voisi lisätä vielä sen, että omaohjaaja voisi merkitä oman arvionsa nuoren tilanteesta esimerkiksi erivärisellä kynällä. Lisäsimme tämän lomakkeen ohjeistukseen.

Kävimme tutustumassa Kasvulan henkilökunnan kanssa 13.12.2013 Vantaalla sijaitsevaan Viertolan perhekeskukseen ja siellä tapahtuvaan nuorten itsenäistymisprosessiin. Viertolan nuorten itsenäistymisprosessista kertoi Viertolan ohjaaja Hänen mukaansa itsenäistyvät nuoret tarvitsevat apua muun muassa asumistuki-, ja opintotukilomakkeiden täyttämässä, talouden pidossa ja yksin olemisen opettelussa. Viertolassa 17 vuotta täyttänyt nuori voi päästä asumaan tukiasuntoon, jos omaan asuntoon muutto ei vielä onnistu. Tukiasunnot ovat kalustettuja ja sijaitsevat muutaman kilometrin päästä Viertolasta. Tukiasuintajaksolle nuorille tehdään henkilökohtaiset tavoitteet, joita seurataan viikoittain. Viertolassa on käytössä ohjaajien tekemä itsenäistymiskansio, joka on tehty Umbrella – työkirjan pohjalta, mutta muokattu omien tarpeiden mukaan. Tältä tutustumiskäynniltä oli tarkoitus käydä hakemassa ideoita Kasvulassa kehitteillä olevaan nuoren itsenäistymisprosessin suunnitteluun.

Tammikuun aikana työstimme opinnäytetyöraporttia ja kansiota urakalla. Työstimme kumpaakin rinnakkain, ja teimme muutoksia suuntaan ja toiseen jonkun verran. Toisen opinnäytetyön tekijän muut opinnot olivat jo loppuneet, joten aikaa jäi enemmän opinnäytetyön työstämiseen. Kummankin tekijän kolmivuorotyö veroitti edelleen jonkun verran opinnäytetyön tekemistä ja ensin ajatuksenamme oli pitää julkaisuseminaari vasta maaliskuussa, mutta päätimme tammikuun alussa, että yritämme saada opinnäytetyön valmiiksi jo helmikuun aikana, niin, että voisimme pitää julkaisuseminaarin 20. helmikuuta 2014.

Kansio annettiin toimeksiantajalle arvioitavaksi 27.1.2014. Saimme kirjallista palautetta Kasvulan ohjaajilta, kansion sisällöstä ja käytännöllisyydestä. Palautteiden perusteella muokkasimme vielä kansiota. Kansio oli ohjaajien mielestä kattava ja siinä oli paljon hyvää materiaalia. Valmis opinnäytetyöraportti ja kansion runko annettiin ohjaavalle opettajalle ja vertaisarvioijille arvioitavaksi 5.2.2014. Julkaisuseminaarin pidimme 20.2.2014.

6.3 Tiedonhaun kuvaus

Olemme tehneet taulukon selkeyttämään tiedonhaun kuvausta. Taulukko löytyy opinnäytetyöraportin liitteenä (liite 1). Hyödynsimme tiedonhaussa tiedonhankintaklinikkaa, josta varasimme ajan tiedonhaun ohjaukseen. Koemme, että tästä taapamisesta oli paljon hyötyä, sillä opimme uusia keinoja ja tapoja etsiä tutkimuksia ja artikkeleita. Tiedonhankintataulukossa olevien tietokantojen lisäksi hyödynsimme muuta kirjallisuutta ja Perhekeskus Viisikon materiaalia.

7 TUOTOKSEN ESITTELY

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Itsenäistymiskansio, joka on tarkoitettu Perhekeskus Viisikon Kasvulan työntekijöiden työvälineeksi. Koko kansio tehtävineen on nähtävissä vain julkaisuseminaarissa. Itsenäistymiskansion materiaali on tarkoitettu vain Kasvulan käyttöön, joten julkaisemme siitä vain rungon opinnäytetyöraportin liitteenä. Itsenäistymiskansion avulla pyritään tukemaan nuorten itsenäistymisprosessia sijoituksen aikana. Kansio on rakennettu niin, että ensimmäisenä ovat ohjeet kansion käytölle, jolloin ohjaajien on helppo tutustua kansion sisältöön niiden avulla. Seuraavana ovat alkukartoituslomakkeet ja itsenäistyvän nuoren roolikartan esittely. Kansio on koottu itsenäistyvän nuoren roolikartan pohjalta, jolloin se on jaettu viiden isomman otsikon alle, jotka ovat jokainen pilkottu pienempiin osioihin ja osioille on luotu omat tavoitteensa. Jokainen osio sisältää tehtäviä ja harjoituksia liittyen kyseiseen aiheeseen. Osioden tavoitteet on kirjattu ensimmäiselle lehdelle, ja niiden avulla ohjaaja voi yhdessä nuoren kanssa käydä läpi onko nuorella kyseiset taidot jo hallinnassa, vai tarvitaanko niihin lisää harjoitusta. Jokaiselle osiolle on myös etsitty ja kirjattu hyödyllisiä nettisivuja, joihin voi perehtyä yhdessä nuoren kanssa, tai antaa nuoren tutkia itsenäisesti. Kansilehdelle on myös tuotu esiin mahdolliset työvälineet, joita kyseisessä osiossa voi hyödyntää. Näitä ovat esimerkiksi tunnekortit, nuorten itsenäistymiseen liittyviä pelejä ym. Työvälineet on hankittu Kasvulaan tämän opinnäytetyön kannustamana. Itsenäistymiskansio sisältää seuraavat osiot:

1. Ohjeet kansion käytölle
2. Alkukartoituslomakkeet, itsenäistyvän nuoren roolikartan esittely
3. Arkipäivän pyörittäjä
 - Ruuanlaittaja
 - Vuorokauden rytmittäjä
 - Kodin kunnossapitäjä
 - Puhtaudesta huolehtija
 - Sinnittelijä
 - Terveysten vaalija
 - Raha-asioiden hoitaja
 - Avun pyytäjä ja vastaanottaja

- Koulun/työn hoitaja
 - Itsensä innostaja
4. Rajojen asettaja
- Itseni kunnioittaja ja itseni suojelija
 - Kokemuksista oppija
 - Sääntöjen ja sopimusten noudattaja
 - Omien rajojen tunnistaja
 - Median hallitsija
5. Itsensä arvostaja
- Tunteiden tunnistaja ja hyväksyjä, hellyyden osoittaja ja vastaanottaja
 - Itseni kanssa viihtyjä ja lohduttautuja
 - Oman seksuaalisuuteni hyväksyjä
 - Itseni rakastaja ja ulkonäköni hyväksyjä
 - Juurien tietäjä
6. Elämästä oppija
- Arvomaailman muodostaja ja periaatteiden pohtija
 - Perinteiden poimija
 - Oikean ja väärän tunnistaja ja päätösten tekijä
 - Tulevaisuuteen suuntautuja
 - Pitkäjänteisyyden kehittäjä
7. Suhteiden hoitaja
- Ihmissuhteiden ja sosiaalisten suhteiden kehittäjä
 - Ristiriitojen sietäjä ja selvittävä sekä neuvottelutaitojen kehittäjä
 - Lähiverkoston vaalija
8. Lähdeluettelo

Harjoitukset ja tehtävät ovat suunniteltu niin, että ne tukisivat mahdollisimman hyvin juuri Kasvulan osastolla asuvien nuorten itsenäistymisprosessia. Osa harjoituksista ja tehtävistä on löydetty internetistä ja osa on omia tekemiämme. Tarkoituksena on myös hyödyntää jo olemassa olevaa Umbrella – työkirjaa, joka Kasvulasta löytyy, joten jokaiselle tavoitesivulle on hyödyllisten nettiosoitteiden lisäksi

laitettu Umbrella-työkirjan sivut, jotka tukevat kyseistä aihealuetta. Tarkoituksena on, että Kasvulassa työskentelevät ohjaajat lisäävät materiaalia kansioon ja täydentävät sitä mukaa, kun uusia harjoitteita löytyy. Kansioon on myös liitetty ohjeita erilaisten korttien ja pelien käyttöön, joita nuoren kanssa voi käydä läpi. Näistä esimerkkinä ovat muun muassa Tunnekortit ja Mun Stoori-kortit. Kansion loppuun on tehty kansion oma lähdeluettelo.

Kansio on koottu normaalin kansion sisään, ja se sisältää välilehdet, eri osioiden löytämisen helpottamiseksi. Olemme myös merkanneet omatekemämme harjoitukset sivureunuksin. Kansioon on lisätty kuvia piristämään sen ilmettä ja luomaan siitä houkuttelevamman näköisen. Toimeksiantajataho on kustantanut kaiken tarvittavan materiaalin kansioon.

8 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

8.1 Yhteistyö eri tahojen kanssa ja prosessin kulku

Yhteistyö toimeksiantajatahon kanssa sujui mielestämme hyvin. Kommunikointia helpotti varmasti se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee Viisikossa, joten kasvotusten vaihdettu ajatustenvaihto ja palautteen anto/vastaanotto onnistuivat melko helposti. Jos jotakin kysyttävää tuli liittyen kansion sisältöön, sai vastauksen melko nopeasti. Kasvulan ohjaajat ovat antaneet palautetta ja ideoita kansion sisällöstä myös työn ohessa, ilman erikseen järjestettyjä tapaamisia. Tämä on helpottanut työn tekemistä ja edistymistä. Muuten yhteistyö toimeksiantajatahon kanssa, esimerkiksi järjestetty itsenäistymisilta järjestettiin Kasvulan omien menojen ja toimintojen mukaan. Ensimmäiseksi suunniteltu tapaamisajankohta ei onnistunut, mutta myöhemmin järjestetty tapaaminen onnistui mielestämme hyvin. Vastaava ohjaaja oli erittäin tyytyväinen yhteistyöhömmä ja prosessin kulkuun. Sovitut tapaamiset olivat suunniteltu sisällöllisesti hyvin ja ne toteutuivat sovitusti. Tapaamisista oli paljon hyötyä tuotosta tehdessä.

Yhteistyö ohjaavan opettajan kanssa sujui pääsääntöisesti mutkattomasti. Aikataulujen yhteensovittaminen oli ajoin haasteellista, mutta suunnitellut väliarviointitapaamiset onnistuivat, ja niistä saimme lisää ideoita työn tekemiseen, ja hyviä kehittämisehdotuksia. Opinnäytetyön tekeminen kahdestaan vaatii tekijöiltä joustavuutta ja yhteistyötaitoja. Yhteistyö opinnäytetyöntekijöiden välillä sujui mielestämme mutkattomasti. Aikatauluja opinnäytetyön tekijöiden kesken oli välillä erittäin vaikea saada sopimaan yhteen molempien töiden ja muiden opintojen kanssa.

Suunnitelmaseminaarissa asetimme tavoitteeksemme, että opinnäytetyön julkaisuseminaari olisi tammi-helmikuussa. Joulukuussa tuntui, että joudumme siirtämään julkaisuseminaaripäivän maaliskuulle, sillä työt ja muut opinnot verottivat opinnäytetyöntekijöiden jaksamista. Tammikuun alussa kuitenkin päätimme, että opinnäytetyö on valmis helmikuussa, ja loppujenlopuksi opinnäytetyöprosessi eteni asetetussa aikataulussa, ilman suurempia yllätyksiä.

8.2 Tavoitteiden toteutuminen

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa on tärkeää pohtia olisiko työn voinut tehdä jollakin muulla tavalla, kuinka työ on onnistunut ja millä keinoilla tavoitteisiin on päästy. Toiminnallista opinnäytetyötä arvioidessa, tulee muistaa, että se on luonteeltaan erilainen kuin tutkimuksellinen työ, joten sitä ei voi arvioida samoilla kriteereillä. Tärkeimpinä arvioinnin kohteina toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan pitää työn ideaa, työn toteutustapaa ja raportoinnin johdonmukaisuutta. (Vilka & Airaksinen 2003, 154–159.)

Vilkan ja Airaksisen (2003, 154) mukaan oman opinnäytetyön arviointi on tärkeä osa oppimisprosessia ja se tulisi suorittaa kriittisellä asenteella. Tämän opinnäytetyön tärkeimpänä tavoitteena oli luoda Perhekeskus Viisikon Kasvulan osaston ohjaajille työväline, jonka avulla he voivat tukea nuoren itsenäistymisprosessia laitossijoituksen aikana. Tavoitteen saavuttamiseksi kokosimme itsenäistymiskansion, joka on jäsennelty itsenäistyvän nuoren roolikartan pohjalta. Kansioista oli tarkoitus tehdä opastava ja neuvoja-antava. Opinnäytetyön alkuvaiheessa tavoitteenamme oli lisäksi toimeksiantajataholta tullut ehdotus siitä, että kehitelisisimme myös jonkinlaisen prosessikuvauksen siitä, kuinka nuoren itsenäistymisprosessi Kasvulassa etenee. Totesimme kuitenkin tämän kaiken olevan yhdessä liian laaja paketti, ja päätimme yhdessä toimeksiantajatahon kanssa, että keskitymme vain kansion tekemiseen, ja työryhmä Kasvulassa suunnittelee itse prosessikuvauksen.

Ensin tavoitteen saavuttamiseksi tarkoituksenamme oli lukea aikaisempia tutkimuksia liittyen nuorten itsenäistymiseen laitossijoituksessa, ja nuorten elämästä laitossijoituksen jälkeen. Koimme kuitenkin, että olisi mielekästä haastatella myös työntekijöitä, jotka oikeasti työskentelevät itsenäistyvien nuorten kanssa, ja kysyä myös jo laitossijoituksen päättäneiltä nuorilta, kuinka he kokevat oman elämänsä alkaneen. Näin saisimme tietoa siitä, mitä kansion olisi oikeasti hyödyllistä sisältää.

Perhetyöntekijöille ja jälkihuoltonuorille tarkoitetut lomakkeet jätettiin

15.12.2014. Pyysimme palauttamaan lomakkeet tammikuun loppuun mennessä, saimme kuitenkin vain yhden lomakkeen täytettynä takaisin jälkihuollossa olevalta nuorelta. Kansio koottiin ja tavoitteisiin päästiin loppujenlopuksi Kasvulan oh-

jaajien, Kasvulan nuorten, vastaavan ohjaajan, ja opinnäytetyöntekijöiden omien ajatusten ja arvioiden pohjalta. Hyödynsimme myös nuorille tarkoitettuja nettisivuja, tilastoraportteja ja aiheesta tehtyjä tutkimuksia.

Mielestämme opinnäytetyön prosessina syntynyt tuotos vastaa asettamiamme tavoitteita, sillä kansiota tuli opastava ja neuvoja-antava. Opinnäytetyöprosessi on edennyt suunnittelemassamme aikataulussa. Koemme, että kansiota tehtäessä oli hyvä, että otimme huomioon kansion tulevan kohderyhmän eli nuoret, sekä kansiota tulevaisuudessa käyttävät ohjaajat. Oli hyvä, että tutustuimme moniin nuorille suunnattuihin nettisivuihin, jotta saimme kansiota nuorten näköisen ja heidän tarpeitaan vastaavan.

Pyysimme palautetta vastaavalta ohjaajalta, sekä Kasvulan ohjaajilta kansiota. Kasvulan ohjaajien palautteen perusteella parantelimme kansiota. Vastaavan ohjaajan mielestä oli hyvä, että kansio on koottu itsenäistyvän nuoren roolikartan pohjalta, ja että kansiossa on hyödynnetty työvälineitä, joita on hankittu Kasvulan osastolle. Hänen mielestään kansio on erittäin onnistunut, sillä kansio on kattava ja laaja, ja vaikka kansio on tarkoitettu ohjaajien työkaluksi, on siinä paljon nuoria osallistavia tehtäviä ja tehtävät ovat suunniteltu niin, että ne soveltuvat juuri itsenäistyville nuorille. Vastaavan ohjaajan palautteen mukaan tuotos vastaa hyvin kaikilta osin toimeksiantoa. Hänen mukaansa kansio on sellaisenaan heti valmis Kasvulan osaston käyttöön.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi oli mielestämme haastava, mutta mielenkiintoinen. Haastavaa on ollut löytää tietoa liittyen nuorten itsenäistymiseen lastensuojelulaitoksissa, sillä löysimme kyseisestä aiheesta paljon AMK-tasoisia opinnäytetöitä, mutta ajantasaisia tutkimuksia oli vaikea löytää. Nuorten syrjäytyminen on ollut viime aikoina paljon esillä, joten koemme, että tekemämme opinnäytetyö on ajankohtainen ja tarpeellinen. Uskomme myös, että esillä olevat keskustelut nuorten syrjäytymisestä lisäävät mielenkiintoa tutkia lastensuojelulaitoksista itsenäistyvien nuorten itsenäistymisprosessia ja heidän valmiuksiaan selviytyä yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön edetessä huomasimme kuinka tärkeää olisi ollut rajata aihe huolellisesti heti prosessin alussa. Suunnitelmaseminaarista saimme hyödyllisiä ideoita ja ne auttoivat meitä aiheen rajaamisessa. Päätettyämme keskeiset käsitteet, oli tietoperustan kirjoittaminen helppoa. Opinnäytetyön ohjaajalta saimme työn edetessä hyödyllistä ohjausta työn saattamiseksi oikeaan suuntaan. Pysyimme suunnittelussa aikataulussa, vaikka jossakin kohtaa luulimme, että joudumme siirtämään opinnäytetyön julkaisuajankohtaa myöhemmäksi.

Perhetyöntekijöille ja jälkihuoltonuorille tarkoitettujen kyselylomakkeidenannon yhteydessä kerroimme, että lomakkeet käsitellään anonyymisti ja osallistuminen on vapaaehtoista. Vain yksi jälkihuoltonuori oli täyttänyt antamamme kyselylomakkeen. Perhetyöntekijöiltä ei palautunut yhtään lomaketta. Pohdimme, olisiko lomakkeet pitänyt antaa täytettäväksi aikaisemmin, ja olisiko niihin pitänyt merkitä suullisesti annetun palautepäivämäärän sijaan kirjallisesti merkitty palautuspäivämäärä, jotta olisimme saaneet lomakkeet täytettynä takaisin kirjallisen tuoksen tueksi. Kasvulassa järjestettyyn itsenäistymisiltaan olisimme voineet miettiä etukäteen enemmän keskustelua herättäviä kysymyksiä ja keskustelunavauksia, jotta olisimme saaneet nuorista enemmän irti.

Kansion tekeminen oli opettavaista, sillä perehdyimme moniin nuorille tarkoitettuihin nettisivuihin ja materiaaleihin. Materiaaleista nousi esille, että nuoret pohtivat paljon aikuistumista, joka toi lisämotivaatiota työmme tekemiseen. Halusimme koota kansioon mahdollisimman paljon harjoitteita ja tehtäviä aiheista, joita nuoret itse nostivat esille. Sopivien harjoitusten löytäminen internetistä oli välillä

haasteellista ja jouduimme käyttämään paljon luovuutta etsiessämme ja tekies-
sämme itse tehtäviä. Kansio oli haasteellista koota, sillä teimme sen itsenäistyvän
nuoren roolikartan pohjalta, jolloin monet aihealueet liittyivät toisiinsa ja useat
tehtävät olisivat voineet sopia moneenkin kohtaan. Tämän takia yhdistelimme
joitakin aihealueita, jotta saisimme kansiosta selkeämmän kokonaisuuden. Kasa-
tessamme kansion materiaalia yhteen, jouduimme muuttamaan joitakin suunnit-
telmia, jotta kansiosta tulisi helppolukuisempi ja käytännöllisempi.

Tekemämme opinnäytetyö tukee Kasvulassa aluillaan olevaa nuorten itsenäisty-
misprosessin suunnitelmaa. Kansio on kokonaan uusi työväline, joten sen hyö-
dynnettävyyttä ja käyttöä on vaikea arvioida tässä vaiheessa. Jatkotutkimuksena
voisi tutkia kuinka kansiota on käytetty ja millaiseksi työvälineeksi ohjaajat ovat
sen kokeneet. Mielenkiintoista olisi myös selvittää miten Kasvulasta itsenäisty-
neet nuoret ovat kiinnittyneet yhteiskuntaan ja selviytyneet elämässään.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2007. Nuoren aika. 2.-3. painos. Helsinki: WSOY.
- Bardy, M. & Öhman, K. 2007. Vaativa vauvaperhetyö. Kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Teoksessa Reinikainen, S. (toim.) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino, 93–94.
- Collins, M. 2001. Transition to Adulthood for Vulnerable Youths: A Review of Research and Implications for Policy. Teoksessa Reinikainen, S. (toim.) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino, 93–94.
- Daining, C. & DePanfilis, D. 2007. Resilience of youth in transition from out-of-home care to adulthood. *Children and Youth Services Review* 29, 1158-1178. [viitattu 20.1.2012] Saatavissa:
http://www.asu.edu/clas/transborder/documents/Resilience_of_youth_in_transition_from_out-of-home_care_to_adulthood.pdf
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14. uudistettu painos. Porvoo: WSOYpro Oy.
- Havighurst, R.J. 1972. Developmental tasks and education. David McKay, New York. Teoksessa Dunderfelt, T. (toim.) Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy, 85–96.
- Hietala, T., Kaltiainen, T., Metsärinne, U. & Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi.
- Häggman, E. 2007. Polarisaatiomuistio. [viitattu 20.1.2014] Saatavissa:
<http://www.slideshare.net/Haggman/polarisaatiomuistio>
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kananoja, A. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki. [viitattu 15.10.2013] Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

Karvinen, M. 2013. Sosiaalipalveluiden omavalvontasuunnitelma. Hollolan kunta.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2010. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Forssan kirjapaino.

Kerman, B., Wildfire, J. & Barth, Richard, P. 2002. Outcomes for Young Adults Who Experienced Foster Care. Teoksessa Reinikainen, S. (toim.) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodista elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino, 95.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2011. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti 26/2012. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuure, T. 2001. Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Kyröseppä, U. & Rautanen, J. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Laaksonen, S. (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelulaki 88/2010.

Lastensuojelulaki 911/2012.

Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.). 2003. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.

Lämsä, A. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopiston kirjapaino.

Mikkonen, J. 2012. Syrjäytyä vai selviytyä? Nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja. [viitattu 12.11.2013] Saatavissa: http://www.koyhyyskirjoitukset.org/syrjaytya_vai_selviytya.pdf

Moisio, P. 2012. Nuorten syrjäytyminen, mistä siinä on kyse? Luento TERVE-SOS Tampere päivässä 9.5.2012.

Mokkila, K. 2011. Nuorten itsenäistymisprosessi. Satakunnan ammattikorkeakoulu, hoitotyön koulutusohjelma. Hoitotyön opinnäytetyö.

Muranen, P. 2013. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [viitattu 30.9.2013] Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>

Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. TEM raportteja 8/2012. Saatavissa: [http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-_tyoryhman_raportti_\(2\).pdf](http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-_tyoryhman_raportti_(2).pdf)

Nurmi, J.-E. 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 256–257.

Pakkala, H. 2013. Ohjaaja. Konstan koti ja koulu Oy. Haastattelu 26.11.2013

Perhekeskus Viisikko. 2013. Esite.

Perhekeskus Viisikko. 2013. Sijaishuollon pitkäaikaisosasto Kasvula. Esite.

Perhekeskus Viisikko. 2013. Lyhytaikais- ja kriisiosasto Suuntala. Esite.

Pohjanpalo, H. 2011. Huostaanoton vaikuttavuus. Luento Vaasan valtakunnallisten sijaishuollon päivät. 4.-6.10.2011

Possemeyer, I. 2013. Keho ei unohda. GEO uusi ikkuna maailmaan 8/2013, 36–45.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Yliopistopaino.

Romppainen, P. 1995. Laitoksessa asuva nuori tarvitsee tukea itsenäistymiseen. Lapsen maailma 11/1995, 33–35.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Saarenpää, R. 2008. ”MÄ OON JÄLKIHUOLTONUORI” Tutkimus jälkihuolto-uoren itsenäistymisvaiheesta. Lapin yliopisto, sosiaalityön informaatioteknolginen maisteriohjelma/sosiaalityö. Pro gradu – tutkielma.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2001. Varhaiset Ihmissuhteet ja niiden häiriöt. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro.

Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykinen oireilu. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys.

Taskinen, S. (toim.) 2001. ”Huono ennuste” Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014a. Lastensuojelu. Tilastoraportti 30/2013, 25.11.2013. [viitattu 23.1.2014] Saatavissa: http://www.thl.fi/fi-FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014b. Toimeentulotuki. Tilastoraportti 1/2014, 22.1.2014. [viitattu 23.1.2014] Saatavissa:

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/aikuisten_sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotuki

Tervonen-Arnkil, K. 2000. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-lapsikylä ry. Forssa print.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Vuorinen, R. 1998. Minän synty ja kehitys. Porvoo: WSOY.

Peruspalvelukeskus Oiva. 2013. Oivallista palvelua. Esite. [viitattu 11.1.2014]
Saatavissa: <http://www.esitteemme.fi/oiva/webview/#/0/>

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M & Tervo, J. 2012. ”Suijele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6

Ylitalo, P. 2011. Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

